



**Sterflied voor  
twee zangers,  
zonder poespas**

# Componist des Vaderlands Calliope Tsoupaki tastte in het duister bij het componeren van het Bosch Requiem 2019. Terwijl ze op voorhand precies wist hoe het moest worden. Haar *Liknon* werd een onorthodox gebed tot Maria.

DOOR NICOLINE BAARTMAN

Eigenlijk zouden het er twee worden. Twee requiems voor twee gelegenheden. Daar zou ze de winter voor nemen. Maar ze is blij dat ze gaandeweg besloot zich te beperken tot één. Het was zwaar, zegt Calliope Tsoupaki (Piraeus, 1963). Haar leven heeft ze opgeofferd voor dit werk, een winter en een zomer lang. Het andere requiem wil ze nog maken; dat gaat uit van de traditionele Byzantijnse dodenmis. Bij *Liknon* ('schommelwieg'), zoals dit Bosch Requiem heet, lag alles open. Ze kon zich alle vrijheid van de wereld permitteren. En die heeft ze genomen, meer dan ze vooraf kon bevroeden. Een requiem als een gebed tot Maria, het is geen voor de hand liggende gedachte, maar het mocht van November Music. 'Het hoefde niet in de traditie van Verdi en Mozart.' Aan Maria, de *panagia* in de Griekse kerk, de 'totaal-heilige', die je bij acute nood aanroept en die je onmiddellijk te hulp schiet, zou ze haar muziek wijden. Toen ze op de gebeden van de zestiende-eeuwse Kretenzische monnik Agapios Landos stuitte, 'nederig en heel direct', wist ze: ze had haar tekstdichter gevonden. *Exodion*, een stuk dat ze eerder schreef voor tenor Marcel Beekman en orgel, zou het hart van de nieuwe compositie vormen. Dat middendeel zou worden ingeklemd tussen een zwaar en een licht deel. Daarin kon counter-tenor Maarten Engeltjes, de tweede solist, schitteren. 'Mooi bedacht hè?' Ze zegt het uitdagend. 'Daar is helemaal niks van terechtgekomen.' Het stuk is nu dik zeventig minuten lang en van begin tot einde nieuw. Zo meandert het gesprek tussen vormkeuzes – de strengheid die ze zichzelf oplegt, wars van effectbejag – en zaken van hart en ziel. De Componist des

Vaderlands, tot najaar 2020 heeft ze die titel, is gelovig, maar niet op een volgzaam manier. Schaterlachend: 'Ik zou als een heks op de brandstapel belanden, had ik in vroegere tijden geleefd.'

De beide requiems kwamen op haar pad na de dood van haar vader in 2015. Daarom wilde ze het zo graag. 'Ik zag hoe makkelijk het ging. Het ene moment ben je er nog en dan niet meer.'

Aan de basis ligt haar fascinatie voor de icoon van Maria die op Kythira wordt aanbeden, waar hij volgens de overlevering brandend in de mirtestruiken door een herder werd gevonden. 'Haar gezicht is zwart. Niet als van een Afrikaanse, maar in het gouden omhulsel zit een zwarte uitsparing, er is geen gezichtsuitdrukking.' Om bang van te worden, die

.....  
***'Ik zou als een heks op de brandstapel belanden, had ik in vroegere tijden geleefd.'***  
.....

leegte, vond ze, toen ze er de eerste keer tegenover stond. Afgelopen zomer was ze er weer. Nu wilde ze doorgronden wat ze zag. Ze heeft zelfs een foto durven maken, wat strikt verboden is.

Zo'n inspiratiebron heeft ze vaker. Ten tijde van de *Lucas Passie*, haar doorbraakwerk voor het Holland Festival in 2008, was er de icoon van Christus Allesheerser. 'Hier kwamen de twee tradities, het Oosten en het Westen, samen. In essentie, in klank, niet op een eclectische manier.'

## Psychedelica

Voor *Liknon* wilde ze zich zo min mogelijk door vormkwesties laten afremmen. 'Schrijven zonder dwang.' Het was een worsteling. 'Voordat je het weet, wordt het een brij.' En voor alles moest ze een klank zien te vinden waarin ze het zuivere en het etherische én de pijn en droefenis kwijt kon. 'Je verliest het leven elke dag weer.' Die zelf opgelegde vrijheid maakte dat ze achter het klavier je reinste psychedelica aantrof. Maar ook dat ze een tekst van een anonymus toonzette, die ze absoluut niet wilde gebruiken. '*Het is waarlijk goed om u te prijzen, Maria*. Veel te pretentius. En ineens zat ik die hymne te schrijven, heel wonderbaarlijk.'

Gaandeweg raakte ze vertrouwd met 'de chaos in het labyrint'. Ze kreeg er plezier in 'open te breken' wat af was – de hymne die ze vervolgens lardeerde met jammerklachten – en omarmde het ritme van het stuk, dat in drieën telkens als een schommeling komt bovendrijven. Dit is wat ze heeft gemaakt: 'Een sterflieder voor twee

zangers, zonder poespas.' Het sterven is voor haar als een boot die uit het zicht verdwijnt. 'En heel langzaam steeds meer in de diepte onder water verdwijnt, waar alles blauw is.'

De vraag dringt zich op: heeft Maria haar geholpen? 'Ja,' zegt ze. 'Maar misschien moet je het omkeren en heb ik dit geschreven omdat ik wil dat Maria me helpt. Ik ben geen Stockhausen die zichzelf *spacy* eigenschappen toedicht.'

.....  
***Liknon, Bosch Requiem 2019 van Calliope Tsoupaki, door Marcel Beekman, Maarten Engeltjes en PRJCT Amsterdam o.l.v. Manoj Kamps***  
Theater aan de Parade, zaterdag 2 november, 19.45 uur

Bosch Requiem maakt deel uit van een totaalavond onder regie van MATZER Theaterproducties. Voor aanvang draagt Lot Vekemans zelf haar tekst voor. Als startshot componeert Tsoupaki een ritueel koorwerk, uitgevoerd op de Parade door Bossche koren en bezoekers. Meer werk van Tsoupaki: 3/11 door Matthijs Koene, Erik Bosgraaf, Eric Vloeimans, Heleen Hulst & Gerard Bouwhuis en fc Jongbloed, en 10/11 door Ad Parnassum.